

EVENEMENTEN

Liwwadderdag

De Liwwadderdag stond dit keer in het teken van de 100-jarige Hollanderwijk. Dit met Aed Levwerd georganiseerde evenement trok op zondag 12 april ruim 500 belangstellenden naar Schaaf City Theater.

Dag van de Brief

De brief en het bewaren van brieven stond op 24 april in de schijnwerpers tijdens de Dag van de Brief in Stadsschouwburg De Harmonie. De dag werd georganiseerd in samenwerking met Fryske Akademy en Tresoar.

Harddraverij

Op 20 juni bracht de koning een bezoek aan Leeuwarden vanwege het Maria Louise-jaar. Hij onthulde een muurschildering van Maria Louise en reikte de traditionele Gouden Swipe uit bij de historische harddraverij op het Wilhelminaplein. HCL-directeur Geart de Vries was één van de gastheren. Het HCL verzorgde met Hoofdstad van de Smaak ook een speciaal arrangement.

UIT-festival

HCL, Oldehove, Pander Museum en Pier Pander Tempel trokken tijdens het UIT-festival op 30 augustus samen enkele duizenden bezoekers. In het HCL waren de tentoonstellingen en presentaties populair. Ook de rondleidingen door de schatkamer, de stadswandelingen en de openstelling

Nacht van de Nacht

Op 24 oktober werden er met de Friese Milieufederatie

van het oude gemeentearchief in de Grote Kerkstraat vielen in de smaak.

Open Monumentendag

De Open Monumentendag op 12 september stond ter gelegenheid van het Maria Louise-jaar en 300 jaar Stadhuis in het teken van de achttiende eeuw. Ongeveer 25 monumenten en andere objecten in de binnenstad waren opengesteld voor publiek. Er werden activiteiten georganiseerd voor jong en oud. Burgemeester, wethouders en gemeentesecretaris leidden rond door het Stadhuis in historische kledij. De met Monumentenzorg en Aed Levwerd georganiseerde dag trok ruim 4000 belangstellenden. In het kader van 300 jaar Stadhuis werd er ook een tekenwedstrijd voor kinderen gehouden.

Nacht van de Nacht

Op 24 oktober werden er met de Friese Milieufederatie

avondactiviteiten georganiseerd in de Leeuwarder binnenstad. De Oldehove trok bijna 1200 bezoekers en het HCL (m.n. de rondleidingen en stadswandelingen) ruim 400.

Reünie Stadhuis

Ter gelegenheid van 300 jaar Stadhuis werd er op 31 oktober een reünie gehouden van huidige en voormalige gebruikers van het Stadhuis. HCL en griffie verzorgden een gevarieerd programma.

ANDERE ACTIVITEITEN

Conferenties en lezingen

Ook het afgelopen jaar werd op verzoek aan vele tientallen groepen ruimte geboden; vaak voor een combinatie van vergaderen, een rondleiding en meer. Veel historische werkgroepen maakten gebruik van de faciliteiten. NGV en Genealogysk Wurferbân organiseerden een aantal zaterdagmiddagbijeenkomsten. Museumfederatie Friesland verzorgde een aantal cursussen en workshops (en een studiedag over archeologische steunpunten). De medewerkers van de Fryske Akademy vergaderden bijna wekelijks in het HCL i.v.m. verbouwing. Stichting Nassau in Friesland had hier haar voor- en najaarslezing. Programmaonderdelen van de Nacht van de Filosofie werden er gepresenteerd en vertegenwoordigers van Friese gemeenten overlegden er in het kader van Alle Friezen. Voor veel gemeentelijke informatiebijeenkomsten en vergaderingen kon eveneens onderdak worden gevonden.

Er werd een bijdrage geleverd aan ontvangsten op het Stadhuis (o.a. voor nieuwe inwoners). Ook elders verzorgden HCL-medewerkers lezingen en presentaties. De zondagmiddagactiviteiten in het HCL hebben een recordaantal bezoekers getrokken. Enkele van de drukst bezochte of spraakmakende lezingen- en interviews hadden betrekking op: Peter den Oudsten, het Sint Anthony-gasthuis, de Nieuwestad, Emmy Verheij, Pieter Pander, bouwen in de 18^e eeuw, Knoop als pomoloog (met presentatie van de Marijke Meu-appel), Meeuw Jonge Theatermakers met Jong in Leeuwarden, archeologie Harmoniekwartier, Indo's en Douwe Keizer.

Stadswandelingen

Vanaf 12 april verzorgde het HCL dit jaar voor het eerst iedere zondagmiddag een 'open' historische stadswandeling met gids. Daarnaast werden er meer thematische wandelingen met gids aangeboden (o.a. Mata Hari, de 18^e eeuw, Joods Leeuwarden, Oud Oost en een winterwandeling). Ook zijn er nog meer stadswandelingen in boekvorm of digitaal

(als app) verschenen. Zowel vraag als aanbod nemen sterk toe. Libelle, Reformatorisch Dagblad en Friese Foodtour noemden het HCL als suggestie om op te nemen in een stadswandeling. Het aantal wandelaars met een via het HCL geregelde gids bedroeg ongeveer 3500 (inclusief onderwijsgroepen bijna 5000); een nieuw record.

Archeologie

Met de gemeentelijk beleidsmedewerker archeologie en amateurarcheologen werd de archeologie in Leeuwarden verder gepromoot middels lezingen, fietstochten, open opgravingen en kleine tentoonstellingen. Veel vondsten werden ingevoerd met behulp van de pc in het Archeologisch Steunpunt (in het HCL).

Cursus Liwwadders

Met Aed Levwerd werd voor de derde keer een cursus Liwwadders georganiseerd. De nadruk lag op het ontstaan en de ontwikkeling van het stadsdialect, maar er was ook aandacht voor taalbeheersing en het Liwwadders in de literatuur en dichtkunst.

KERNCIJFERS

Bezoekers 2015:
HCL: ca. 25.000
Oldehove: ca. 26.500
Pier Pander Museum en Tempel: 3080.

Bezoek websites 2015:
HCL (excl. Alle Friezen en Oldehove)
Bezoekers: ca. 108.000
Bezoeken: ca. 180.000.
Facebook (likers)
HCL: 2100
Fan van Oldehove: 600
Leoardia: 450
Archeologie in Leeuwarden: 320.

Omvang collecties per 31 december 2015:
Archieven en Bibliotheek: 5600 m³
Semi statisch archief: 3500 m³
Collectie Historisch Beeldmateriaal: 1,75 miljoen afbeeldingen
Collectie kunstobjecten: 2000 objecten
Collectie Pier Pander Museum: 500 objecten
Collectie Bewegend Beeld en Geluid: 850 dragers.

Aantal medewerkers per 31 december 2015 (incl. Semsta en gemeente-archivaris):
21 vaste krachten (15,6 fte)
84 vrijwilligers (ca. 12 fte incl. torenwachters, educatie medewerkers en stadsgidsen)
In 2015 waren 2 trainees en 4 stagiaires bij het HCL werkzaam.

VOORUITBLIK 2016

Ook het komend jaar vervult het HCL een spilfunctie voor het erfgoed van Leeuwarden e.o. Het HCL is als 'geheugen' van de gemeente de ontmoetingsplaats voor iedereen die zich met de lokale geschiedenis bezighoudt en is als 'schatkamer' een belangrijke speler op het terrein van cultuuroerisme en stads- en streekpromotie.

Digitalisering en toegankelijk maken

In 2015 wordt verder gewerkt aan de digitalisering van archivalia, ook van de gemeente Leeuwarder (met het oog op de samenwerking met Leeuwarden in 2018). Er wordt eveneens verder gewerkt aan de digitalisering en het toegankelijk maken van oud filmmateriaal (met het Fries Film Archief), prenten en tekeningen, en de collecties Andringa (met Tresoar), Schoustra en Swierstra. Over het opzetten van een digitale bewaarplaats (of e-depot) lopen er gesprekken met onder meer Tresoar en andere Friese gemeenten.

Tentoonstellingen

Voor 2016 staan de volgende exposities gepland: Historische Atlas Leeuwarden (kaarten en stadsplattegronden), prentbriefkaarten Dirk Swierstra, foto's studentenleven en industrieel erfgoed. Er zal ook weer worden meegewerkt aan pop-up tentoonstellingen in de stad.

Onderwijs

Voor Kunstmenu 2016 en 2017 worden programma's ontwikkeld. Wie is die Meu? wordt herhaald. Voor het Pier Pander Museum wordt

educatief materiaal vervaardigd tbv CKV (bovenbouw VO).

Pier Pander Museum

De wisselententoonstelling in het museum wordt gewijd aan schilder-beeldhouwer G.J. Adema (bekend van Us Mem). Een tentoonstelling in samenwerking met Fries Lanbouwmuseum en Tresoar die tegelijkertijd werk van Adema tonen.

Oldehove

Er wordt uitgegaan van stabilisering van het aantal bezoekers. De opening wordt wederom gekoppeld aan de opening van het toeristisch seizoen.

HISTORISCH CENTRUM | LEEUWARDEN

Bezoekadres
Groeneweg 1, 8911 EH Leeuwarden
T. 058 - 2 33 23 50
historischcentrum@leeuwarden.nl
www.historischcentrumleeuwarden.nl

Openingstijden
Dinsdag t/m vrijdag 11.00-17.00 uur
Zaterdag en zondag 13.00-17.00 uur
De toegang is gratis.

Leeuwarden
Fryslân
2018

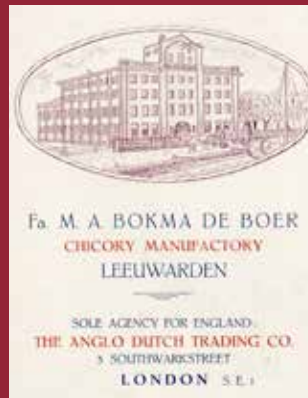
Culturele
Hoofdstad
van Europa

Culturele Hoofdstad 2018

Ook in 2016 zal het HCL intensief meedenken en meewerken aan de voorbereiding van Culturele Hoofdstad 2018. Erfgoed is immers bij uitstek geschikt ter versterking van de 'mienskip'. Het HCL is o.a. betrokken bij de projecten *Lân fan taal* en *DNA Leeuwarden*.

Publicaties

Verwacht worden de volgende publicaties: fotoboek *Collectie Swierstra*, wandel- of fietsgidsjes met betrekking tot industrieel erfgoed, *Alma Tadema* (met o.a. Fries Museum), historische horeca en justitie, een DVD met filmcompilatie (met Fries Film Archief) en een bundel met artikelen over Leeuwarden in de Gouden Eeuw (met Aed Levwerd en uitgeverij Verloren in Hilversum). In april zal ook weer de driejaarlijkse Eekhoffprijs worden uitgereikt voor de beste historische publicatie over Leeuwarden.

Bereikbaarheid

Het Historisch Centrum Leeuwarden is vanaf het NS station uitstekend bereikbaar; 10 minuten te voet. Er rijden ook bussen. Als u met de auto komt, volg dan de P-route naar Parkeergarage Oldehove.

TERUGBLIK OP 2015 VOORUITBLIK OP 2016

HISTORISCH CENTRUM | LEEUWARDEN

Foto's: Bob de Boer, Hays Bijkstra, Jacob van Eßen, Ad Fahner, Hans Jellema, Eline Kooistra, Ruben van Vliet, Ontwerp: Richard Bos, Druk: Dakker Creatieve Media & Druk

COLLECTIE EN DIGITALISERING

De zekerheid dat er een goed geordend archief achter ons staat [...] geeft een gevoel van rust en vertrouwen (uitspraak van burgemeester Holtrap eind jaren 70 in de inleiding van de inventaris op de archieven van de gemeente Idaerderadiel)

Werving en toegankelijk maken van archieven

In het semi-statisch archief, sinds 1 januari 2015 onderdeel van het HCL, werd ruim 160 m³ vernietigd. Veel tijd werd gestoken in het depotbeheer en in de sanering en het toegankelijk maken van het archief van de voormalige gemeente Boarnsterhim 1984-2013. Het afgelopen jaar is een tiental archieven (25 m³) in beheer gekomen van het HCL. Ongeveer dertig archieven met een omvang van ca. 242 m³ zijn geïnventariseerd. Met de totstandkoming en presentatie van de inventaris op 14 november is de oude administratie van Idaerderadiel eindelijk goed toegankelijk voor historici en andere belangstellenden.

Digitalisering en indicering van archieven

Er werd verder gewerkt aan de index op het oud rechterlijk archief van Leeuwarden voor 1811. Aan de digitalisering van de Burgerlijke Stand is eveneens verder gewerkt. De indicering van de volkstellingen van Leeuwarden over de jaren 1829 en 1839 is in

de eindfase beland. De index op ruim 30.000 bouw- en hinderwetvergunningen 1875-1990 is voltooid.

Foto's, negatieven en drukwerk

De verzameling van de in juni overleden Leeuwardenkenner Dirk Swierstra, is nog in de zomer naar de depots van het HCL verhuisd. De tientallen strekkende meters grote collectie van prentbriefkaarten, foto's, drukwerk, boeken en ander materiaal over Leeuwarden is nog maar voor een deel toegankelijk. De inzamelacties aan het begin van het jaar gericht op beeld uit de oorlog, leverde fraaie foto's op. Ben Troostwijk schonk een 15-tal foto's van Joodse Leeuwarders uit de jaren dertig. Er is verder gewerkt aan het toegankelijk maken van de collectie Andringa, de collectie Schoustra en verzameld materiaal van SC Cambuur. Er is een begin gemaakt met het digitaliseren van de drukwerkcollectie.

Geluid en film

Een aantal interviews met bekende (oud-) Leeuwarders is uitgewerkt en beschreven. Het afgelopen jaar is het aantal online gezette films op het Vimeo kanaal Historisch Leeuwarden gegroeid tot ongeveer 600. Het HCL neemt deel aan het Delta-project van o.m. het Fries Film Archief met als doel het digitaliseren van alle Leeuwarder filmmateriaal. Eén van de projecten betreft de collectie van de

Leeuwarder amateurfilmer Eduard Janse. Verder wordt er gewerkt aan het ontsluiten van de archieven van Omroep Mercurius en de ziekenomroep. De meest bijzondere aanwinst betreft beeld van de sinterklaasintochten, 2005-2012.

Kunst

De kunstverzameling van de voormalige gemeente Boarnsterhim werd beschreven en opgeschoond. Begin 2015 werd een tot dan toe onbekend stadsgezicht uit de 18e eeuw verworven. In oktober werd een bijzondere gouache van Camminghaburg, vervaardigd door Sjoerd Bonga in het begin van de 19e eeuw, in langdurige bruikleen gegeven. Oud-Liwwadder Bert Sanders uit Amstelveen schonk het schilderij 'De Speelman' van G.B.J. Westermann (met op achtergrond de Oldehove).

ONDERZOEK EN PUBLICATIES

Zowel het aantal bezoekers aan het informatiecentrum (studiezaal), als het aantal verzoeken om inlichtingen via mail of brief bleef nagenoeg stabiel. De website is verder verbeterd en gevuld, zodat een fysiek bezoek vaak niet meer nodig is. In dit verband zijn m.n. het reisjournaal Van Eminga 1678-1682 en de dagboeken Hellema 1821-1856 vermeldenswaardig. Er zijn proeven gedaan met beperking van de dienstverlening in de zomermaanden en met onderzoek op afspraak buiten de openingstijden. Het totale aantal bezoekers aan het HCL in het kader van tentoonstellingsbezoek of voor een lezing of andere activiteit daarentegen steeg naar recordhoogte. Voor een belangrijk deel betreft dit nieuw publiek. Nog nooit eerder hebben zoveel (school-)kinderen en toeristen het HCL bezocht.

Onderzoek

Er werd vooral onderzoek verricht naar bouwkundige gegevens en plekken in de

stad. Veel archivalia werden bestudeerd in het kader van de B.A.G., Hisgis, (straat) naamgeving, 100 jaar Hollanderwijk, monumentale interieurs en archeologisch onderzoek Harmoniekwartier. Er werd bovendien (wetenschappelijk) onderzoek gedaan naar neonataliteit 19e eeuw, muzieklevens 18e eeuw, oprichting technisch onderwijs, herbergiers, schippers, apothekers, orgelbouwers, scheepsbouwers, boedelinventarissen, begraafplaatsen en moestuinen.

Publicaties

Aan de meeste publicaties over Leeuwarden is op de een of andere wijze meegewerkt. Ook is aan een record

MANIFESTATIES EN TENTOONSTELLINGEN

In 2015 was het 250 jaar geleden dat prinses Maria Louise van Hessen-Kassel in Leeuwarden overleed. Vanaf 9 april organiseerden HCL en anderen gedurende dit Maria Louisejaar tal van druk bezochte activiteiten. Er werd met kleine exposities en presentaties (soms elders in de stad) ook aangesloten bij 70 jaar bevrijding, 300 jaar Stadhuis, Hoofdstad van de Smaak, de Nacht van de Nacht, de upgradage van de Oude Lombardsteeg en het gereed komen van cultureel centrum Neushoorn.

Sjoerd Andringa

11 januari t/m maart
In 2015 was voor het eerst een selectie te zien zijn van het teken- en schilderwerk van fotograaf Sjoerd Andringa. Het Leeuwarder werk werd getoond in het HCL, terwijl in Tresoar een tentoonstelling met ander materiaal was te bekijken. De dubbeltentoonstelling werd gepresenteerd onder de titel: Sjoerd Andringa, Een poëtisch beeld van Fryslân en er verscheen een gelijknamig boek.

J.H. Knoop, Tuinman van Maria Louise en verlicht allesweter

Vanaf 9 april
Ter gelegenheid van het Maria Louisejaar pakte het HCL uit met de tentoonstelling over Johann Hermann Knoop (circa 1700-1768), o.a. hovenier van prinses Maria Louise. Knoops publicaties over tal van onderwerpen stonden centraal en gaven een inkijk in het intellectuele leven in de 18e eeuw.

Leeuwarden 40-45

15 april t/m augustus
Op 15 april 2015 was het precies 70 jaar geleden

dat de Canadese bevrijders Leeuwarden binnentrokken. In samenwerking met WBOOKS en Fries verzetmuseum werd een boek uitgegeven met aangrijpende foto's uit de oorlogsjaren, samengesteld door Leendert Plaisier en Gerik Koopmans. Vanaf 15 april was er ook een tentoonstelling in het HCL met een selectie uit het fotomateriaal.

Dit is mijn plek

Vanaf 29 augustus
Fotograaf Elske Riemersma ging op zoek naar kinderen in de leeftijd van 9 tot 11 jaar die vertellen over hun lievelings(speel)plek in Leeuwarden en die zich daar hebben laten fotograferen. De portretten en bijbehorende verhalen werden geëxposeerd. Er verscheen ook een catalogus in samenwerking met De Moanne.

'Het meest werd ik gegrepen door de foto's waar kinderen echt 'opgingen' in hun plek of hun spel. Zaten pareltjes tussen' (gastenboek tentoonstelling Dit is mijn plek).

ONDERWIJS

Het HCL bood ook het afgelopen jaar aan het onderwijs een breed educatief programma. In 2015 kwamen 230 onderwijsgroepen naar het HCL: 160 uit het primair onderwijs, 35 uit het voortgezet onderwijs, 5 uit het MBO, 12 uit het HBO, 1 uit het WO en 17 uit het volwassenenonderwijs. In totaal bezochten in 2015 ongeveer 6000 scholieren en studenten het HCL in het kader van een opdracht of project. Ook Help Pake en Beppe de vakantie door en Oktober Kindermaand trokken kinderen. Honderden andere jongeren betrokken een product van het HCL, maar brachten geen bezoek aan het centrum.

Schatkamer

Op 24 februari werd na maanden van herinrichting de schatkamer, het showdepot onder het HCL, in vernieuwde versie heropend voor het publiek. De schatkamer volgt deels de canon van de Nederlandse en

Leerlingen hebben genoten en omschreven het als de beste geschiedenis les OOIT! Prachtig! Wat een kwaliteit en super goed nagedacht over de opdracht voor de leerlingen ze waren allemaal actief tijdens de stadswandeling! (enquête leerkrachten Wie is die Meu).

Friese geschiedenis en toont opmerkelijke voorwerpen en documenten. De schatkamer is normaal gesproken alleen op afspraak toegankelijk voor groepen met een rondleider. Bij sommige gelegenheden, zoals tijdens de voorjaarsvakantie, UIT en de Nacht van de Nacht, kon de schatkamer zonder afspraak worden bezocht.

WO 2 smartphone-wandeling

In het kader van 70 jaar bevrijding ontwikkelde het HCL een smartphone-wandeling voor het basisonderwijs in Leeuwarden. De wandeling bracht honderden leerlingen uit groep 7 en 8 langs sporen van de Tweede Wereldoorlog in de binnenstad.

Wie is die Meu?

HCL organiseerde met Kunstcade en Van Ravesteijn Theater & Events de theatrale stadswandeling Wie is die Meu? Op 5 en 6 oktober liepen ruim 1100 leerlingen van groep 7 en 8 door de binnenstad, op zoek naar prinses Maria Louise en andere personages uit de achttiende eeuw. Wie is die Meu? sloot niet alleen aan bij het Maria Louisejaar, maar ook bij de lesmethodes. Bovendien kan het project vakoverschrijdend worden genoemd doordat het aandacht besteedde aan geschiedenis, aardrijkskunde, taal en kunst. Er is ook een smartphone-wandeling uitgezet met als titel Wie is die Meu?

PIER PANDER MUSEUM & OLDEHOVE

Record aantal bezoekers Pier Pander Museum

Dit seizoen presenteerde het museum een expositie met werken van de schilder Pieter Pander. Pieter Pander is een van de bekendste vertegenwoordigers van het Noordelijk Realisme. In totaal zijn er dit seizoen 3080 bezoekers geteld, waaronder bijvoorbeeld 1188 alleen al tijdens het UIT festival eind augustus. Een record-aantal in de geschiedenis van het museum dat alleen open is in de weekenden gedurende de zomer.

Opening toeristisch seizoen

Op 3 april werd het Oldehove seizoen geopend door wethouder Sjoerd Feitsma. Door Martijn Kentie werd een speciaal voor de gelegenheid gecomponeerd Oldehovelied ten gehore gebracht. De heropening van de Oldehove werd dit keer gekoppeld aan de opening van het toeristisch seizoen in Leeuwarden.

Een aantal deskundigen sprak die middag in het HCL over erfgoedtoerisme. Het belang van erfgoed blijkt ook uit de vermeldingen op Tripadvisor. Volgens die website zijn historische stadswandelingen het meest populair bij toeristen in Leeuwarden, met op de tweede plaats een bezoek aan de Oldehove.

Record aantal bezoekers Oldehove

De Oldehove trok in 2015 ongeveer 26.500 bezoekers, iets meer dan een jaar eerder. De toren werd ook (soms gratis en buiten de openingstijden) opengesteld voor diverse arrangementen, gemeentelijke relaties, schoolgroepen (o.a. in het kader van de 'adoptie' door OBS Oldenijje), filmploegen en fotografen, een poëzieavond, een trouwerij, kinderfeestjes, Museum Jeugd Universiteit, UIT (met voor de eerste maal dj's in de Oldehove) en de Nacht van de Nacht.

